

ARCHIEF

Afdeling en nummer

M.M.A./Mo-163.999.

ID-1369
C-1

RIJSWIJK (ZH)

16 MEI 1972

1.110519200003

DE STAATSSECRETARIS VAN CULTUUR, RECREATIE EN MAATSCHAPPELIJK WERK

en

DE STAATSSECRETARIS VAN VOLKSHUISVESTING EN RUIMTELIJKE ORDENING,

Overwegende dat Hindeloopen, gemeente Hindeloopen, aan drie zijden omgeven door water, doorsneden door de het stadsplan beheersende Zeilroede, als historische stad een unieke plaats onder de Friese steden inneemt en door het type van de bebouwing en de kenmerkende stedenbouwkundige structuur een beeld oplevert dat van algemeen belang is vanwege het karakter en de schoonheid ervan;

Gelet op artikel 20 van de Monumentenwet;

Gehoord de Monumentenraad, de raad van de gemeente Hindeloopen, gedeputeerde staten van Friesland en de Rijksplanologische Commissie;

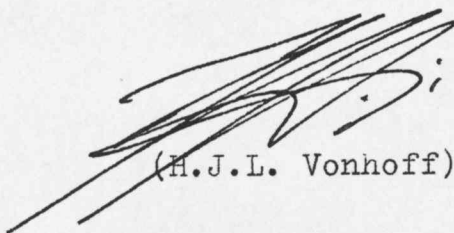
B E S L U I T E N:

het gebied in de gemeente Hindeloopen zoals is aangegeven op de bij deze beschikking behorende tekening nr. 253 en zoals omschreven in de toelichting bij deze beschikking, aan te wijzen als stadsgezicht in de zin van artikel 20 van de Monumentenwet.

- 2 -

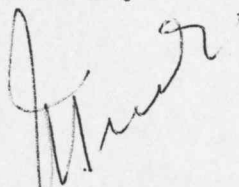
Van deze beschikking, waarvan mededeling zal worden gedaan in de Nederlandse Staatscourant, zal afschrift worden gezonden aan de Monumentenraad, de raad van de gemeente Hindeloopen, gedeputeerde staten van Friesland en de Rijksplanologische Commissie.

De Staatssecretaris van Cultuur,
Recreatie en Maatschappelijk Werk,

(H.J.L. Vonhoff).

De Staatssecretaris van Volkshuisvesting
en Ruimtelijke Ordening,

(Drs. K.W. Buck).

BIJLAGE 1

DE BESCHIKKING 16 MEI 1972

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN (art. 21 Monumentenwet)

Gemeente : Hindeloopen
Plaats : Hindeloopen
Provincie : Friesland

DE STAATSSECRETARIS VAN CULTUUR, REKREATIE EN MAATSCHAPPELIJK WERK

EN

DE STAATSSECRETARIS VAN VOLKSHUISVESTING EN RUIMTELIJKE ORDENING

Overwegen dat Hindeloopen, gemeente Hindeloopen, aan drie zijden omgeven door water, doorsneden door de, het stadsplan beheersende Zijlroede, als historische stad een unieke plaats inneemt en door het type van de bebouwing en de kenmerkende stedenbouwkundige structuur een beeld oplevert dat van algemeen belang is vanwege het karakter en de schoonheid ervan;

Gelet op artikel 20 van de Monumentenwet;

Gehoord de Monumentenraad, de raad van de gemeente Hindeloopen, Gedeputeerde Staten van Friesland en de Rijksplanologische Commissie;

BESLUITEN:

het gebied in de gemeente Hindeloopen zoals is aangegeven op de bij deze beschikking behorende tekening nr. 253 en zoals omschreven in de toelichting bij deze beschikking, aan te wijzen als stadsgezicht in de zin van artikel 20 van de Monumentenwet.

Van deze beschikking, waarvan mededeling zal worden gedaan in de Nederlandse Staatscourant, zal afschrift worden gezonden aan de Monumentenraad, de raad van de gemeente Hindeloopen, Gedeputeerde Staten van Friesland en de Rijksplanologische Commissie.

De Staatssecretaris van cultuur,
rekreatie en maatschappelijk werk,
(H.J.L. Vonhoff)

De Staatssecretaris van volkshuis-
vesting en ruimtelijke ordening,
(Drs. K.W. Buck)

Beschikking van : 16 mei 1972
Ministerie : van cultuur, rekreatie en maatschappelijk werk
Afdeling : MMA/Mo
Nr. : 163.999

1.3. DE AANWIJZING TOT BESCHERMD STADSGEZICHT

Hieronder volgt de officiële tekst van de toelichting geschreven bij de aanwijzing tot beschermd stadsgezicht. Deze toelichting werd oorspronkelijk geschreven bij het voorstel van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg om Hindeloopen tot Beschermd Stadsgezicht te verklaren. Gehoord de Monumentenraad en het Gemeentebestuur van Hindeloopen hebben de beide Staatssecretarissen van Cultuur, Rekreatie en Maatschappelijk Werk en van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening op 16 mei 1972 besloten Hindeloopen overeenkomstig artikel 20 en 21 van de Monumentenwet in te schrijven in het Register van beschermde stads- en dorpsgezichten (Bijlage 1). De Toelichting werd bij deze Beschikking gevoegd en heeft daarom een belangrijke verklarende betekenis voor de "waarde van het beschermd stadsgezicht", welk begrip in dit bestemmingsplan wordt gehanteerd.

De toelichting bij het Besluit tot aanwijzing van een beschermd stadsgezicht ex artikel 20 van de Monumentenwet te HINDELOOPEN, gemeente Hindeloopen" zegt letterlijk:

- "Het beschermde stadsgezicht omvat het op de bijgevoegde kaart, (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tekening nr. 253)^x door een stippellijn omgrensde gebied:

Het stadje Hindeloopen is gelegen aan de zuidwestkust van de provincie Friesland op een in het IJsselmeer uitspringende landtong. Aan drie zijden is de plaats omgeven door een zeedijk met aan de noordkant de haven; alleen aan de zuidoostelijke zijde wordt het door land begrensd. Het stadje is ontstaan uit een kleine nederzetting in de nabijheid van de Flietstroom en ontwikkelde zich door het ontstaan van de Zuiderzee tot een zeestad met een rijke historie.

Reeds in de 13e eeuw werd stadsrecht toegekend en in het jaar 1368 behoorde Hindeloopen al tot het Hanzeverbond.

De voorrechten, die de stad ontving ten aanzien van de vaart op de Oostzee, vormden eeuwenlang de hoofdbron van de welvaart.

De eerste gegevens over de zgn. "Meenschar", het door de inwoners gemeenschappelijk bezeten grondgebied buiten de stad, gaan terug tot in de 16e eeuw, zodat blijkbaar ook aan veeteelt werd gedaan. Naast welvaart kende het stadje ook veel rampspoed; tal van branden, stormen en overstromingen teisterden de plaats, terwijl verwoestingen door oorlogsgeweld meer dan eens voorkwamen. Ondanks de welvaart die omstreeks het midden van de 18e eeuw het toppunt bereikte, maar daarna in snel tempo afnam, bleef de stad slechts gering van omvang. De vroeg 17de eeuwse bloeiperiode had een kleine stadsuitleg aan de landzijde tot gevolg. In 1614 werd de Oude Weide aangelegd, in 1638 volgden de Nieuwe Weide en de Nieuwstad. Ofschoon dit uit de huidige situatie van het oude stadsgedeelte nauwelijks nog is waar te nemen, had Hindeloopen tot het einde van de 18de eeuw een regelmatige bebouwing. Als gevolg van het verval kwamen evenwel veel woningen leeg te staan. Zo werden bijvoorbeeld in de periode tussen 1780 en 1850 omstreeks 180 panden afgebroken.

^x zie kaartbijlagen

Ook gedurende de laatste eeuw ging een groot aantal huizen verloren, zodat de eens zo regelmatige aanleg en bebouwing thans een wat onregelmatig aanzien heeft gekregen.

Het stadsplan werd doorsneden door tal van grachtjes en sloten, zodat in vroeger tijd het erf van iedere woning aan het water grensde. De belangrijkste gracht was de ook nu nog het stadsplan beheersende Zijlroede, die door middel van een sluis in de noordoostelijke zeedijk in de Hindelooper haven uitmondt. Niet alleen door de eigen bouwwijze van woonhuizen en de decoratieve bewerking van interieurs en meubelen neemt de stad onder de Friese steden een bijzondere plaats in, maar in belangrijke mate ook door de kenmerkende stedenbouwkundige structuur.

Ondanks het verlies aan schoonheid door de afbraak van een groot aantal huizen, de demping van sloten en grachtgedeelten en het gedurende de laatste jaren vrij willekeurig toelaten van allerlei gebouwtjes en woningen in een niet altijd verantwoorde situatie en vorm, levert de stad nog steeds een boeiend en waardevol stadsgezicht op. Een bescherming, zoals bedoeld in artikel 20 van de Monumentenwet, is niet alleen gerechtvaardigd, maar zelfs noodzakelijk.

Het belangrijkste en tevens grootste gebouw van de stad, de Ned. Hervormde Kerk, ligt thans in het meest noordwestelijke gedeelte van de stad. In vroegere tijd was zij meer centraal gelegen, maar aan de west- en noordzijde ging een groot gedeelte van de stad verloren en kwam de zeedijk dichterbij de kerk te liggen.

De westelijk van de kerk overgebleven huizen, waaronder de gehele Weverstraat, werden na 1790 afgebroken en ook de hier aanwezige gracht verdween.

Helaas werd bij de recente nieuwbouw van enige uit de toon vallende woningwoningen zuidelijk van de kerk geen rekening gehouden met de oude structuur van de kerksituatie. Op grove wijze wordt thans door verkeerde situering en vormgeving van deze huizen de kerksituatie geweld aangedaan.

Wellicht kan een passende boombeplanting rondom het ringvormig kerkpad nog enige verbetering brengen. Van de oude bebouwing rond de kerk is alleen het oude raadhuis annex waaggebouw overgebleven. Dit inmiddels gerestaureerde en tot museum ingerichte gebouw is noordelijk van de kerk gelegen.

Het gehele stadsgedeelte, dat noordelijk van de Zijlroede ligt, bestaat uit een gemengde bebouwing van woningen en bedrijfspannen waarvan een groot gedeelte van belang is voor het historisch aspect van Hindeloopen. Veel woonhuizen in dit stadsgedeelte zullen worden aangepast aan het plaatselijk karakter. Dit karakter wordt mede bepaald door de structuur en de kleur van de baksteen van de gevels, door de gebakken pannen van daken, al of niet zwart geglazuurd. De hoogte van de panden varieert van een bouwlaag tot twee lagen onder een kap.

Van betekenis is voorts het groenelement langs de grachtbermen en in de diverse partikuliere tuinen; tevens vormt het straatplaveisel mede door de gevarieerde indeling een element van waarde. Een van de meest bekende beelden op een karakteristiek stukje Hindeloopen heeft men vanaf de brug over de sluis, die Zijlroede met de haven verbindt. Oostelijk van de sluis bevindt zich de 17de eeuwse sluiswachterswoning met leugenbank.

Het karakter van de 17e eeuwse Nieuwstad is gaver dan het eerder omschreven stadsgedeelte. Vele panden zijn van hoge ouderdom en een aantal dateert nog uit de periode van de stadsuitleg. Zowel de structuur van de aanleg als de aan weerszijden min of meer aaneengesloten in een rooilijn gerangschikte bebouwing vormt een geheel, waarin vrijwel niets de onderlinge samenhang verstoort. Het afwisselende beeld van lijst- en topgevels, waarvan de hoogste huizen bestaan uit twee bouwlagen onder een kap, de individuele stoepen en het geëigende straatplaveisel, zoals kleine gele klinkers met natuursteen keien, vormen tesa-men een fraai stadsbeeld. Aan het zuidwestelijk gedeelte van de Nieuwstad ligt het tot plantsoen ingerichte omheinde vonde-lingenkerkhof, dat aan drie zijden door bebouwing wordt inge-sloten. Aan de zuidwestkant grenst de ruimte aan het brede water, de zgn. Indijk, waaraan, opnieuw in zuidwestelijke richting, het huidige gemeentehuis met zijn grote tuin is gelegen.

Beide groenelementen, doorsneden door de brede waterpartij, vor-men door indeling, aanleg en omsluitende bebouwing een element van waarde. Van bijzondere betekenis voor het eigen karakter van Hindeloopen zijn ook de zgn. litshuizen^x(de vroegere zomerver-blijven) achter op het erf van de zuidoostelijke Nieuwstad-be-bouwing. Slechts een tweetal van deze eertijds in groter aantal aanwezige zomerhuizen is bewaard gebleven.^{xx}

Het open weiland, direkt grenzend aan de Nieuwstad, is voor het karakter van Hindeloopen van wezenlijke betekenis. Zowel voor het beeld van buitenaf op de stad is dit van essentieel belang. Een probleem hierbij vormt evenwel, dat de enige uitbreidingsmo-gelijkheid van de stad aan deze zijde ligt. Een bestemmingsplan van beperkte afmeting is reeds zuidoostelijk van de Nieuwe Weide verwezenlijkt. Helaas vormen de rechte huizenblokken een schrille tegenstelling met het karakteristieke karakter van de oude stads-woningen. Naast de reeds omschreven kenmerken wordt vooral nog gewezen op de vele dikwijls merkwaardige houten brugjes, die in het waterrijke stadsplan een belangrijke rol vervullen.

Het gehele stadsgezicht van Hindeloopen is ondanks de reeds ver-melde wijzigingen zo kenmerkend en levert door zijn typische grond-plan, zijn bouwwijze, en de vele grachten en bruggen een zodanig beeld op, dat het van algemeen belang geacht moet worden het voor de toekomst veilig te stellen.

Geenszins beoogt het onderhavige voorstel een algehele bevroezing van de situatie, maar het heeft tot doel om door middel van ste-debouwkundige maatregelen, die waarborgen te scheppen, die nood-zakelijk zijn voor het behoud van het eigen karakter van dit waardevolle stadsgezicht."

^x Het officiële woord is likj-hús of likj-húsen(m.v.)

^{xx} Het aantal is meer dan twee, ook in de kom van Hindeloopen komen nog enige van deze kleine woningen voor.

